GRAIURILE ROMÂNEŞTI DE LA SUD-VEST DE TIMIŞOARA – PRIVIRE GENERALĂ

Mirela Zamilia DANCIU

Structura dialectală a dacoromânei, cauzele, precum şi vechimea ariilor dialectale, este o chestiune mult discutată de cercetători. Cei mai mulţi susţin că pe teritoriul ţării noastre s-ar vorbi subdialectele: muntean, moldovean, crişean, maramureşean şi bănăţean.

Graiurile cercetate aparţin subdialectului bănăţean, cel mai individualizat subdialect dintre subdiviziunile spaţiale ale dacoromânei, caracterizat atât prin conservarea unor arhaisme care s-au pierdut în celelalte graiuri, cât şi prin fenomene mai noi, datorate fie unor tendinţe interne, fie influenţelor externe.

Subdialectul bănăţean se vorbeşte în partea de sud-vest a teritoriului dacoromân, dar graiuri de tip bănăţean se vorbesc şi în Banatul iugoslav. A fost identificat ca varietate teritorială fundamentală în primele studii privind repartiţia dialectală a dacoromânei (G. Weigand, *Der Banater Dialekt*; S. Puşcariu, LR, I, *Privire generală*) şi recunoscut ca unitate dialectală bine determinată în cercetările ulterioare (E. Petrovici, *Repartiţia graiurilor dacoromâne pe baza ALR*; R. Todoran, *Cu privire la repartiţia graiurilor dacoromâne*; G. Ivănescu, ILR), făcând parte din grupul nordic.

Unele izoglose ale fenomenelor caracteristice graiurilor dacoromâne de tip nordic şi celor de tip sudic traversează Banatul de la est la vest sau, uneori, de la nord-est la sud-vest, împărţind teritoriul lingvistic bănăţean în două arii, diferite în ce priveşte mărimea, contribuind astfel la individualizarea celor

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

două grupuri mari de graiuri: graiuri bănăţene de nord şi, respectiv, graiuri bănăţene de sud (V. Frăţilă, *Probleme de dialectologie*; V. Ţâra*, Despre structura dialectală a dacoromânei*; I. Faiciuc, *Graiurile din N-V Banatului. Consonantismul*).

În graiurile din jumătatea de nord a Banatului se pot distinge, de asemenea, două subdiviziuni mai mari: graiurile nord-est-bănăţene (N. Mocanu, ***Riu, friu, briu, griu*** *etc. Răspândirea actuală în graiurile bănăţene*) având atât unele trăsături proprii, cât şi particularităţi comune cu graiurile din S-V Transilvaniei şi din S-E Crişanei şi graiurile nord-vest-bănăţene, situate în zona subcolinară şi a câmpiei joase din nord-vestul Banatului (cf. şi TDR).

Graiurile româneşti de la sud-vest de Timişoara, între care se numără şi cele cercetate de noi, se încadrează în aria celor nord-vest-bănăţene de la sud de Bega şi prezintă aproape toate caracteristicile atribuite subdialectului bănăţean, dar şi unele proprii.

Vom regăsi deci în graiurile româneşti de la sud-vest de Timişoara majoritatea particularităţilor ce se atribuie obişnuit subdialectului bănăţean, având unele caracteristici comune cu graiurile bănăţene de sud, de sud-vest, de est şi de nord-est.

În **fonetică**:

- stadiul mai vechi de evoluţie a unui *a* neaccentuat în cuvinte moştenite: *blăstămá*, *păr^{i}ék^{i}ě*, *păr^{i}éćě*, *rădíca*; în împrumuturi: *năcáz*, *năr^{u}óc*, *ostăńi*; în formaţii româneşti vechi: *mulţămi*;
- *i* nesincopat în: *p^{i}érină*, *điri̯épt*, *înđiri̯épt*;
- *î* iniţial păstrat în: *ímblu*, *ímplu*, *ínflu*, *íntru*;
- *u* etimologic conservat în formele verbului *a se desculţa*: *mă dăscúlţ*, *ćě dăscúlţ*, *să dăscúlţă*, *ńě dăsculţắm*, *vă dăsculţáţ*, *să dăscúlţă*;

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

- *u* etimologic (< *o* neaccentuat) conservat în formele verbului *a dormi*: *durmím*, *durmíţ*, *am durmít*, *durmínd*; în *plumî́n*, *plumî́ń*, în verbele *a surupá*, *sufulcá* „sufleca”;
- grupul consonantic *mn* păstrat în *scamn*;
- *ń* (< *n* lat. + *e*, *i* în hiat, *i* flexionar, şi din împrumuturi) păstrat în: *călcîń*, *încuńát, cúńě, tămî́ńě, rî́ńě*, *-oń*, *i̯ěpuru̯óń*;
- sunetul *ą* conservat în elemente de continuitate: *mîną*, *grumáą*, *prîną*, *búą̆ă*, *rînd̆ă*, *máą̆ări̯ě*, *frúnd̆ă*;
- dentalele urmate de vocale anterioare africatizate în cuvinte precum: *ćínăr*, *lápćě*, *fráćě*, *frúnćě*, *viđě́m*, *vi̯ě́rđe*, *prínđe*.

Dintre particularităţile fonetice care nu se întâlnesc la nord de Bega sau apar doar insular, sporadic, fără să formeze arii consistente, se pot aminti:

- *ă* > *o* în *rogoşî́t*, *cotrî́nţă*, pentru *răgoşî́t*, *cătrî́nţă* (la nord de Bega);
- *o* > *u̯ắ* în *Đu̯ắrđe* „Gheorghe” pentru *Đórđě* (la nord);
- accentul în *(h)áripă* pentru *harípă*, *ari̯ápă* (la nord);
- accentul în *păsáre*, *păsără*, forme specifice acestor graiuri, pentru *pásăre* (în celelalte graiuri bănăţene);
- conservarea lui *r* etimologic în prepoziţia *pră*, în *feri̯ástră*, *curástră*, faţă de *pă*, *feri̯ástă*, *curástă*;
- *r* moale în *tăríţă*;
- durificarea unor consoane: *m* în *mormî́nţ* pentru *mormínţ* (în nord); *b* în *bátă* pentru *bi̯átă* (în nord); *r* în *să întrą̆bi̯ě* pentru *să întrębi̯ě* (în nord), în prefixul *pră-*, în *prăfríptă* pentru *prefríptă* (în nord),

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

în *să viđěráḑă*; *t* în *şćopătắḑ* pentru *şćopătę́ḑ* (în nord); *n* în *să săńináḑă*;
- velara muiată *kʲ* în *puşkʲ*, *uḭkʲ* pentru *puşć* „puşti”, *uḭś* (*uici*, pluralul lui *uică* „unchi”);
- varianta *făńínă*, faţă de *făḭínă* (la nord);
- bilabiala *b* cu reflex moale în forma *bărbʲḭ́ţ* pentru *bărbáţ* în celelalte graiuri;
- varianta *skip* „scuip” pentru *skípiḭ* (la nord de Bega);
- *ĉ* nefricativizat în *ćocńę́şćě*;
- *v* dur în *văspárʲ* „viespe”;
- sinereza în *măşćóń* pentru *măşćiu̯óń* (la nord de Timiş), fenomen caracteristic graiurilor sud-bănăţene;
- consonantizarea lui *u̯* în *capt* „caut”, fenomen specific ariei dintre Timiş şi Bârzava;
- diftongul *i̯a* < *e̯a* în *colʲi̯áşă*.

În **morfologie**:
- flectivul *eauă* (< lat. *ella*) păstrat în cazul unor substantive precum: *stáu̯ă*, *măsáu̯ă*, *căţáu̯ă*, extins şi la: *ńáu̯ă*, *curáu̯ă*;
- genul feminin al unor substantive care, în limba literară sau în alte graiuri, au alt gen: *flúieră*, *răkíi̯e*;
- forme de singular refăcute: *okḭ́ę́ţ*, *părę́ţ* (*o căḑút un părę́ţ*);
- frecvenţa tuturor modalităţilor de realizare a cazurilor oblice: genitivul format atât analitic (cu ajutorul prepoziţiilor *de*, *la* şi *de la*, precum şi cu ajutorul articolului proclitic *lu*: *în vîrv dă munćě*, *în fáţa la cásă*, *sîta dă la mu̯ără*, *părínţî lu fátă*), cât şi sintetic: *pomána pórcului* , *săptămî́na núnţî*; dativul

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

exprimat prin procedee analitice, cu ajutorul prepoziţiilor *la*, *către* + Ac., sau cu ajutorul articolului proclitic *lu* + N.: *să dă túrtă la veśíńĕ*, *spúńĕ cătră mińĕ*, *i̯-o dat lu fátă*;
- clasa adjectivului îmbogăţită cu unele adjective invariabile: *bráun*, *líla, vînăt-vi̯ĕrdĕ*;
- pronumele nehotărâte specifice, precum compusele: *măcarśíńe*, *măcarśé*, *śìnĕgódĕ*, *śègóde*, locuţiunea pronominală *tot natu*;
- unele verbe aparţin altor conjugări: *a scria*, *a trebuia*, *a mirosa*, *a rămânea*;
- verbul *a fi* cu un mod aparte de conjugare la indicativ prezent: *io mi-s*, *noi ni-s*, *voi vi-s*, *i̯estă*, *îi̯*, *îs*;
- mobilitatea lui *v* iniţial din forma auxiliarului la viitor: *m-oi̯ duśĕ*, *ń-om întâlńi*, *tu-i̯ vi da*;
- existenţa la verb a categoriei gramaticale a aspectului, realizat cu ajutorul prefixelor *do-, pro-(pre-*, *preo-)* şi *ză-*: *am domîncat*, *am dogătat*, *m-o pròntórs bo̯ala*, (*răchie*) *prăfriptă*, *a (se) zăuita*, *a zogoni* (< *zăgoni*).

Studierea **lexicului**, prin bogăţia şi varietatea materialului, ridică probleme speciale în ceea ce priveşte componenţa sub raport etimologic, precum şi în ceea ce priveşte repartizarea geografică a elementelor lexicale.

Fiind vorba de un grai prin excelenţă conservator, se întâlnesc numeroase arhaisme lexicale: *ai* „usturoi” (< lat. *alium*), *anţărţ* “acum doi ani” (< lat. *anno tertio*), *a cure* “a alerga” (< lat. *currere*), *foale* “burtă” (< lat. *follis*), *neauă* “zăpadă” (< lat. *nix, nivem*), *hoară* “orătănii” (< lat. *ovaria*), *păcurar* “cioban” (< lat. *pecorarius*).

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

Prezenţa elementelor lexicale sârbocroate în graiurile de la sud-vest de Timişoara, inexistente sau slab reprezentate în celelalte graiuri dacoromâne, este rezultatul poziţiei geografice, precum şi al raporturilor lingvistice româno-sârbocroate favorizate de mişcări de populaţie, în special prin aşezarea unor comunităţi sârbeşti în Banat.

Astfel, întâlnim termeni precum: *avlie* "curte" (< scr. *avlija*), *buieđe* "buruiană" (< scr. *bujad*), *căpară* "aconto" (< scr. *kapara*), *đivăr* "vornicel" (< scr. *dever*), *gost* "musafir" (< scr. *gost)*, *marvă* "vită, animal" (< scr. *marva*), *podrum* "beci" (< scr. *podrum*), *răchie* "ţuică" (< scr. *rakija*), *slastă* "mâncare de dulce" (< scr. *slast*).

Influenţa limbii maghiare a fost mult mai slabă decât asupra graiurilor transcarpatice, deoarece stăpânirea maghiară în Banat nu a avut aceeaşi durată şi intensitate ca în Transilvania. Majoritatea cuvintelor de origine maghiară se întâlnesc în graiurile vorbite în Transilvania şi, prin urmare, nu sunt semnificative pentru caracterizarea acestor graiuri. Sunt întâlniţi termeni precum: *boactăr* „paznic" (< magh. *bakter*), *firiz* "fierăstrău" (< magh. *fűrez*), *hibă* „defect" (< magh. *hiba*), *piparcă* „ardei" (< magh. *paprika*), *şcătulă* „cutie" (< magh. *skatulya*), *şogor* „cumnat" (< magh. *sogor*), *ţîdulă* „bilet" (< magh. *cedula*), *uiagă* „sticlă" (< magh. *űveg*).

Datorită colonizărilor ce au avut loc în sec. al XVIII-lea cu populaţie germană din toate regiunile Germaniei, dar mai ales din sudul şi vestul ei, din Alsacia şi Lorena, influenţa germană îşi face simţită prezenţa în domeniul culturii materiale, comerţ, obiecte de uz casnic, armată, precum şi în alte domenii: *credenţ* „dulap de bucătărie" (< germ.-austr. *Kredenz*), *damf „ abur"* "(< germ. *Dampf*), *farbă* „vopsea" " (< germ. *Farbe*), *piglais* „fier de călcat" "(< germ. *Bügeleisen*), *sfetăr* „jachetă" (< germ. *Sweater*), *şlaier* „voal de mireasă"

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

(< germ. *Schleier*), *şpais* „cămară” (< germ. *Speise*), *şnaidăr* „croitor” ”(< germ. *Schneider*), *ţug* „tren” (< germ. *Zug*).

În ultimele decenii, în graiurile româneşti de la sud-vest de Timişoara au pătruns numeroase cuvinte din limba literară. Acţiunea limbii literare asupra „variantelor teritoriale” este o tendinţă generală şi actuală, generată de o mulţime de realităţi social-istorice ale epocii contemporane. Astfel, au pătruns în grai o seamă de neologisme: *angajament*, *aproximativ*, *aragaz*, *aspirator*, *beneficiu*, *chirurgie*, *detaşament*, *evacuare*, *etate*, *fotbal*, *interne*, *microbi*, *minister*, *procente*, *proces-verbal*, *profìta*, *repartiţie*, *responsabil*, *telefon*, *televizor*, *sesiune*, *viziona*. La acelaşi vorbitor pot apărea însă perechi sinonimice alcătuite din termenul regional şi cel din limba normată: *cocie* / *căruţă*, *cucuruz* / *porumb*, *curechi* / *varză*, *turtă* / *prăjitură*.

Graiurile de la sud-vest de Timişoara prezintă numeroase elemente comune cu graiurile nord-vest-bănăţene: *cocostîrc* „barză”, *cîrśeag* „ulcior”, *măsai* „faţă de masă”, *mereu* „încet”, *şăgîrţ* „ucenic”, *tişlăr* „tâmplar”, *uică* „unchi”, dar şi cu graiurile din Oltenia: *cloţă* „cloşcă”, *cotăriţă* „coş din nuiele”, *lăcezi* „leaţuri” şi din Transilvania: *cadă* „putină”, *śiopor* „turmă”, *păcurar* „cioban”, *socăĉiţă* „bucătăreasă”, *tolcer* „pâlnie”.

În privinţa formării cuvintelor, cel mai folosit procedeu în graiurile româneşti de la sud-vest de Timişoara este derivarea, mai productivă fiind cea cu sufixe.

După cum s-a putut constata din cele spuse mai sus, lexicul graiurilor româneşti de la sud-vest de Timişoara este bine individualizat. El păstrează elemente conservatoare, dar, în acelaşi timp, are şi un caracter inovator, fiind supus mereu schimbării.

În ceea ce priveşte denominaţia din sud-vestul Timişoarei, s-au distins două sisteme care, deşi sunt independente, se influenţează reciproc: sistemul oficial şi cel popular.

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

Sistemul oficial presupune o construcţie alcătuită din numele de familie şi numele de botez. Numele de familie, purtat de toţi membrii aceleiaşi familii, este un element fix şi ereditar. Unele nume apar consecvent în localităţile anchetate, dar există şi nume care apar în prima parte a perioadei de referinţă, mai târziu dispărând din fondul activ: *Minda*, *Savu*, *Stănilă*, *Cotoi*, *Pescuţ*, *Vernicu*, *Liparcă*, precum şi nume ce apar mai târziu şi sunt folosite până astăzi: *Grad*, *Adam*, *Strutin*, *Călin*, *Bogdan*, *Martin*, *Anca*, *Sanda*.

O categorie de nume de familie este cea formată cu ajutorul sufixului patronimic *-escu* adăugat la un nume de botez: *Nicolescu*, *Vasilescu*, *Petrulescu*, *Teodorescu*; la porecla sau supranumele capului familiei: *Morărescu*, *Păunescu*, *Ursulescu*. Tot cu ajutorul sufixelor *-ean*, *-eanţu* se formează nume de familie ce provin de la numele satului sau locului de origine a persoanei: *Ardelean*, *Bocşan*, *Giulvezan*, *Mărgineanţu*, *Moldovan*, *Mureşan*. Unele nume de familie reprezintă nume de popoare: *Neamţu*, *Rusu*, *Sârbu*.

Denominaţia populară prezintă două formule: una alcătuită din numele de botez al individului urmat de numirea neamului, familiei sau numai a tatălui sau a soţului: *Titi a lu Mălaimare*, *Vasile a lu Nechifor*, *Petrică a lu Tomoioagă*, *Eva a lu Simion*; alta formată din numele de botez al celui numit, urmat de o apoziţie ce reprezintă supranumele sau porecla, fie a familiei, fie a sa: *Ioan Fârcea*, *Mioara Bolobiţă*, *Gheorghe Păun*, *Mihai Copil*, *Tina Capra*.

Numele de botez sau prenumele reprezintă temelia onomasticii. Se pot clasifica în două mari grupe: creştine sau hagiografice şi laice. Cele mai frecvente nume sunt cele creştine. Acestea, la rândul lor, pot fi subîmpărţite în alte categorii: străvechi populare: *Florea*, *Florica*, *Paul*; cărturăreşti sau calendaristice: *Avram*, *Ilie*, *Moise*, *Adam*, *Cristian*, *Gheorghe*; create de popor: *Florea*, *Nică*, *Iovan*, *Ianoş*.

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

Cele mai frecvente nume de botez înregistrate au fost: *Ion*, *Gheorghe*, *Vasile*, *Nicolae*, *Ana*, *Maria*. Se poate constata însă o tendinţă de înnoire, de modernizare a numelor de botez, tendinţă ce ar avea ca sursă originea latină, provenienţa cultă occidentală, romanică şi germanică, precum şi proveninţa cultă românească, având ca izvor de inspiraţie istoria şi literatura naţională, derivate sau hipocoristice ale numelor româneşti vechi sau moderne, prenume aduse ca inovaţii dintr-un ţinut în altul, substantive comune româneşti. Astfel, onomastica graiurilor cercetate s-a îmbogăţit cu prenume precum: *Horia*, *Mircea*, *Răzvan*, *Călin*, *Cătălin*, *Lia*, *Monica*, *Rodica*, *Anda*, *Leni*, *Dinu*, *Codruţa*, *Crina*, *Dorian*, *Violeta*, *Camelia*. La acestea se adaugă prenumele moderne preluate din materialul mass-media şi din cel audio-vizual: *Andrada*, *Casiana*, *Mirela*, *Petronela*, *Robert*, *Raul*, *Zamilia*.

În privinţa poreclelor şi supranumelor – elemente considerate ca aparţinând sistemului popular de denominaţie – terminologia nu este unitară, folosindu-se când ambii termeni, când numai unul dintre cei doi. Unii cercetători reduc sfera poreclei, considerând-o de la un moment dat supranume (I.-A. Candrea, Şt. Paşca, Aurelia Stan, Doina Grecu, I. Roşianu, Al. Cristureanu etc.), alţii o înlătură complet, înlocuind-o cu supranume – subiective sau obiective, ironice sau neutre – (V. Ţâra, M. Homorodean, N. Mocanu), iar alţii dau întâietate termenului de poreclă, care poate fi afectivă sau nu, se poate referi la o calitate sau un defect, îşi poate schimba cu timpul valoarea semantică (Al. Graur, O. Vinţeler, Emese Kis, Maria Groza, Margareta Purcar-Guşeilă etc.).

Supranumele aparţinând sistemului antroponimic din localităţile anchetate pot fi grupate în mai multe categorii, în funcţie de caracterul lor (afectiv – ironic sau neafectiv – neutru) şi de originea lor semantică. Unele supranume au explicaţii nesigure sau neverosimile, iar altele chiar nu pot fi

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

explicate. Supranumele ironice iau naştere datorită nevoii pe care o simt membrii fiecărui grup social de a-i satiriza pe cei care au defecte morale sau fizice criticabile, iar cele neironice, având o funcţie strict denominativă, sunt generate de cauze care nu vizează satirizarea indivizilor.

Supranumele au un important rol antroponimic deoarece, prin varietatea lor şi mai ales prin calitatea lor de a fi expresive, sugestive, servesc, pe lângă nume, ca un mijloc în plus de deosebire şi de identificare a indivizilor.

Persoanele străine intrate în localităţile anchetate în ultimii ani, precum şi persoanele ce aparţin minorităţilor conlocuitoare nu au supranume. Astfel, în localitatea Denta unde se găsesc, în număr mare, sârbi şi bulgari, există un număr redus de supranume. Supranumele sunt importante pentru completarea fizionomiei regionale a graiului din regiunea anchetată.

Tezaurul antroponomastic se îmbogăţeşte cu ajutorul derivării cu sufixe, dintre care cele mai productive sunt: *-a*, *-ache*, *-an*, *-anu*, *-ar*, *-aş*, *-ean(u)*, *-el*, *-escu*, *-ic*, *-ov*, *-ovici*, *-uţ*.

Toponimia poate fi socotită drept "istoria nescrisă a unui popor, o adevărată arhivă, unde se păstrează amintirea atâtor evenimente, întâmplări şi fapte mai mult sau mai puţin vechi" (I. Iordan, *Toponimia românească*, p. 2).

Din parcurgerea materialului toponimic, reiese că majoritatea toponimelor din zona anchetată au fost create de români de la elemente lexicale româneşti sau slave, de la antroponime româneşti, slave sau germane, precum şi prin derivare toponimică. Toponimele sunt în strânsă legătură cu formele de relief, deoarece „primele forme sau fenomene geografice care primesc nume sunt, fie cele care prezintă o valoare economică în viaţa omului, fie cele care, prin dimensiunile, conformaţia sau poziţia lor în ambianţa geografică în care se află, sunt de natură să impresioneze de la început, şi cel

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

mai mult, o populaţie care vine din altă parte şi se aşază în această regiune" (I. Iordan, *Toponimia românească*, p. 15). Numele de locuri din zona cercetată au la bază apelative care descriu relieful regiunii: *Deálul Máre*, *Dâlmă*; care fac referiri la vegetaţia sau fauna existentă: *Pădúre*, *Dudăríe*, *La Orezăríe*, *Bostăníşte*, *Drúmu Vácilor*, *La Fântâna Porceáscă*; la diversele căi de comunicaţii: *Drúmu Ghiédului*, *Socácu Forgónilor*; la construcţii şi amenajări sau la unele aspecte social-economice: *Moára Terézia*, *La Transformatór*, *Cócinile*, *Particulári*.

Toponimele de origine antroponomastică sunt mai frecvente decât cele provenite de la entopice: *Bécăr*, *Cicálă*, *Isác*, *Mínda*, *Măieroáńe*, *Jurcóń*, (*Fântâna lu*) *Achím*, (*Cótu*) *Mărcónilor*, (*Fântâna la*) *Mítru Sârbu*, (*La*) *Válter*, (*La*) *Gărânciu*.

Cunoaşterea structurii numelor de locuri ne ajută să aflăm vechimea acestor toponime, precum şi să le putem interpreta din punct de vedere etimologic şi sintactic. Numele topice înregistrate în zona cercetată pot fi împărţite în două mari categorii: toponime româneşti de origine românească şi toponime româneşti de origine străină. O parte din numele de locuri înregistrate sunt de origine slavă: *Lanca -Bírda* < top. scr. *Lanka-Brdo* (< scr. *brdo* „deal" + *lànak*, gen. *lanka*, diminutivul lui *lân* „in"), *Lap* < top. srb. *Lap* < *lâp* „pământ moale; teren mlăştinos; noroi", *Belulóza* < top. scr. *Bjeloloza* "viţă de vie cu struguri albi" (RJA); germană: *Erzaţgarten* < top. germ. *Ersatzgárten* „grădină suplimentară", *Boámfel* < germ. *Baumfeld* "câmpul copacului", *Uberlándul lui Iósim* < germ. dial. *Uberland* „teren, proprietate care nu poate fi vândută sau împărţită"; sau de origine maghiară: *Sîgiéd* < magh. *sziget* „insulă".

Având în vedere structura numelor topice, acestea ar putea fi clasificate în toponime simple şi toponime compuse.

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

Toponimele simple, la rândul lor, pot fi primare: *Bazín*, *Cetáte*, *Dóctoru*, *Izláz*, *Livézi*, *Pădúre*, *Pod*, *Slắtini* şi derivate sau secundare: *Borceánă*, *Cremeníşte*, *Dudăríe*, *Dibingióń*, *Slătinioáre*.

Numele topice compuse sunt cele alcătuite din două sau mai multe componente. Ele se caracterizează prin unitate de sens şi funcţie denominativă unică. Determinantul are funcţie de diferenţiere. Acesta poate fi un apelativ, un toponim sau un antroponim. Toponimele compuse pot fi clasificate pe baza a trei criterii: semantic, morfologic şi sintactic. Ţinând cont de criteriului morfologic, ca principal criteriu de clasificare a toponimelor, toponimele compuse din localităţile cercetate prezintă structuri de tipul: ***Substantiv + substantiv***: *Canálul Ir*, *Râtu Cârciului*, *Cótu Mărcónilor*, *Deálu Gádului*, *Pústa Boilor*, *Fântâna la Búmbu*; ***Substantiv + adjectiv***: *Deálu Máre*, *Drúmu Máre*, *Grépcia Máre*, *Grépcia Mică*; ***Prepoziţie + substantiv***: *La Álbu*, *La Grădínă*, *La Şcóli*, *La Crúci*, *La Şúşman*, *Pră Socácu lu Pădúche*; ***Prepoziţie + substantiv + adjectiv***: *La Fântâna Róşie*, *La Pópa Nemţésc*.

Ţinând seama de aspectele expuse *supra*, graiurile româneşti de la sud-vest de Timişoara constituie o *varietate* subordonată ierarhic subdialectului bănăţean.

Bibliografie selectivă şi abrevieri bibliografice

Beltechi, E., *Almăj* = Eugen Beltechi, *Graiurile din Almăj: fonetica*, Timişoara, 1985.

Botoşineanu, L., *Graiul de pe valea superioară a Someşului Mare,* Iaşi, Editura Alfa, 2007.

Constantinescu, *DOR* = N. A. Constantinescu, *Dicţionar onomastic român*, Bucureşti, EA, 1963.

Densusianu, *Haţeg* = Ov. Densusianu, *Graiul din Ţara Haţegului,* Bucureşti, Institutul de Filologie şi folclor, 1915.

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)

DSB = *Dicţionarul subdialectului bănăţean,* redactor coordonator Vasile Şerban, vol. I-II redactor Sergiu Drincu, vol. III-IV redactor Maria Purdela Sitaru, Timişoara, TUT, 1985-1988.

Faiciuc, *Consonantismul* = I. Faiciuc, *Graiurile din nord-vestul Banatului (Consonantismul)*, Teză de doctorat, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca, 2001.

Frăţilă, *Contribuţii lingvistice* = Vasile Frăţilă, *Contribuţii lingvistice,* Timişoara, Editura de Vest, 1993.

Frăţilă, *Târnave* II = Vasile Frăţilă, *Graiul de pe Târnave*, Blaj, Editura Astra, 2005.

Găm., *Elemente* = Dorin Gămulescu, *Elementele de origine sîrbocroată ale vocabularului dacoromân*, Bucureşti, Editura Academiei RSR, 1974.

Iordan, *Toponimia* = I. Iordan, *Toponimia românească,* Bucureşti, EA, 1963.

Mării I, II = Mării, I., *Studiind elementul sîrbesc în lexicul graiului din Toager. Note* (I), în CL, X, 1965, nr. 2, p. 363-370; (II) în CL, XI, 1966, nr. 2, p. 337-344.

NALR-Banat = *Noul atlas lingvistic român pe regiuni. Banat*, *I*, sub conducerea lui Petru Neiescu, de Eugen Beltechi, Ioan Faiciuc, Nicolae Mocanu, Bucureşti, EA, 1980. *II*, 1997. *III*, 1998. *IV*, 2005.

Paşca, *ŢO* = Ştefan Paşca, *Nume de persoane şi nume de animale în Ţara Oltului*, Bucureşti, Academia Română, „Studii şi cercetări", XXVI, 1936.

Petrovici, *SDT* = Emil Petrovici, *Studii de dialectologie şi toponimie*, Bucureşti, EA, 1970 (volum îngrijit de I. Pătruţ, B. Kelemen şi I. Mării).

Rusu, *Olt. N-V* = Valeriu Rusu, *Graiul din nord-vestul Olteniei. Fonetica. Consideratii fonologice*, Bucureşti, EA, 1971.

TDR = *Tratat de dialectologie românească*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1984 (coordonator Valeriu Rusu).

Teaha, *Crişul Negru* = Teofil Teaha, *Graiul din valea Crişului Negru*, Bucureşti, EA, 1961.

Ţâra, *Şieu* = V. D. Ţâra, *Graiul de pe valea superioară a Şieului (Transilvania)*, rezumatul tezei de doctorat, Timişoara, 1975.

Uriţescu, *Sincronie şi diacronie* = Dorin Uriţescu, *Sincronie şi diacronie. Fonetismul unor graiuri din nordul Banatului*, ediţia a doua, revăzută şi adăugită, Cluj-Napoca, Clusium, 2007.

Weigand, *Banat/Jb* = G. Weigand, *Der Banater Dialekt*, Jahresber, III, 1896, p. 198-332 şi separat, Leipzig, 1896.

BDD-A12911 © 2009 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-15 02:03:58 UTC)